

2K2
I 4045820
dupo

PROPAGAČNÍ KNIHOVNA
ČESKOSLOVENSKÉHO CIZINECKÉHO ÚRADU.
V.

PROF. DR. KAREL KADLEC :

MAĎARI A ČESKOSLOVENSKÁ REPUBLIKA.

(Styky v minulosti a přítomnosti.)

V PRAZE 1919.

Vydává Československý Cizinecký Úřad. — Tiskem Dra Ed. Grégra a syna.

PROPAGAČNÍ KNIHOVNA
ČESKOSLOVENSKÉHO CIZINECKÉHO ÚŘADU,
V.

PROF. DR. KAREL KADLEC:

MAĎAŘI A ČESKOSLOVENSKÁ REPUBLIKA.

(Styky v minulosti a přítomnosti.)

V PRAZE 1919.

Vydává Československý Cizinecký Úřad. — Tiskem Dra Ed. Grégra a syna.

Maďari náležejí dnes podobně jako Němci k největším nepřátelům československého národa. Nestalo se to vinou naší, nýbrž vinou Maďarů samých. Historie nesvědčí sice o tom, že by se mezi československým a maďarským národem byl vyvinul poměr trvalejšího přátelství anebo alespoň sympatií, ale neukazuje ani na to, že by se oba tyto národové trvale byli nenáviděli. Teprve v posledním půlstoletí změnil se nadobro vzájemný poměr obou národů a obrátil se v přímé nepřátelství.

Za několik let bude tomu již jedenáct století, co se ve středu Evropy, východně od německých plemen, počalo vyvíjetí na Moravě středisko státního života plemen západoslovanských, náležejících později k státu českomoravskému. Mezi plemy této nové říše byli také Slováci, a sice nejen moravští, nýbrž i podkarpatsí. Velkomoravská říše Mojmírovců měla příznivé podmínky rozvoje a byla by jistě vzrostla na velký stát, kdyby se jí na konci 9. století nebyla postavila v cestu kočovná plemena maďarská, jež tehdy vtrhla do roviny mezi Dunajem a Tisou a po několika letech nejen dobyla Panonie, nýbrž kolem roku 906 vyvrátila i říši velkomoravskou.

Roviny panonské byly již přírodou určeny k tomu, aby se staly revírem asijských kočovníků různého druhu. Dějiny vypočítávají nám turánská plemena, jež panovala nad pozdějším Uherskem. Byli to nejprve Hunové, po nich přišli Avaři a pak Maďari. Všechna jmenovaná plemena stála kulturně velmi nízko a udržovala svou nadvládu nad podmaněnými evropskými národy jen násilím a zejména znamenitou vojenskou organizací.

Násilí a vojenská kázeň nestačily však, aby zachránily asijské kočovníky před záhubou. Tak jako byli zničeni Hunové a Avaři, čekal stejný osud i Maďary, kteří po více než půl století podnikali z Panonie loupežné výpravy do sousedních zemí, ba až i do Francie.

Teprve po osudné porážce na lešských polích roku 955 zmírnila se jejich bojechtivost. Ke konci 10. století počalo se již mezi

ními ujímatí křesťanství, jež soustavně šířeno bylo prvním jejich králem sv. Štěpánem. On jest vlastním zakladatelem státu uherského.

Uherskem nazvána byla země podle národa nový stát založivšího. Cizinci totiž nazvali Maďary Uhry. Vlastní jejich název Maďaři ujal se podle hlavního ze sedmi plemen, z nichž se celý národ skládal.

Jen přijetí křesťanství a přimknutí se k evropské kultuře zachránilo Maďary od nezbytné jinak záhuby. Nebylť počet jejich veliký. Podle podání, obsaženého v kronikách, skládalo se všech 8 plemen, z nichž se utvořil časem maďarský národ, a sice 7 plemen maďarských a 1 chazarské či snad kumánské, ze 108 rodů, takže všech Maďarů mohlo býti nejvýš snad 200.000 duší. Z tohoto počtu asi čtvrtina nebo pětina tvořila vojsko. Vzhledem k stálým loupežným výpravám, podnikaným v prvním půlstoletí do ciziny, na nichž mnoho Maďarů zahynulo, dlužno předpokládati, že Maďarů za prvních sto let v Uhrách nijak nepřibýlo, nýbrž naopak spíše ubylo. Proto nemožno se diviti, že sv. Štěpán, zakládaje křesťanský stát uherský, musel se již také pro malý počet Maďarů opíratí o všechny národy uherské, v prvé řadě arci o ty, kteří přinesli barbarským jeho soukmenovcům kulturu.

Byli to domácí i zahraniční Němci, ze slovanských národů pak zejména Slováci, Slovinci a Chorvaté, jak dokazuje maďarský slavista Jan Melich, pojednávaje o křesťanské terminologii maďarské. Ukazuje to dále právní a státní zřízení maďarské, vzaté od Němců a Slovanů, jak svou podstatou (svým obsahem), tak i pojmenováním (Király — král, vajda — vojvoda, ispán — župan, megye — medja, komitát, nádor — nádvorní župan, palatin, pénz — peníze, tömlöc — temnice, zalár, poroszló — přístav, atd.). Jen vyšší kulturní úroveň Slovanů se vysvětluje, že Maďaři přijali od nich nejméně celou třetinu slovního pokladu svého jazyka. O velkém vlivu kulturním Slovanů na Maďary svědčí dále uherské místní názvy a zvláště názvy mnohých hradů uherských, jež ukazují, že Slované měli již před příchodem do Uher dosti vyvinuté státní zřízení. Našliť Maďaři již celý systém slovanských hradů, podle nichž pak zakládali hrady své vlastní. Na staré slovenské půdě uvádějí se Nitra, Hlohovec, Beckov, Trenčín, Novohrad (Nógrád), Vyšehrad a jiné, v jiných částech země několik Zemljenův (t. j. hradů zeměných, s hradbami nasýpanými ze země), Černý hrad (z toho maď. Csongrád, rovněž hrad zeměný, černý), dva Bělehrady (Stolný Bělehrad — Székesfejervár a Sedmihradský — Gynlafejervár). Kneža (z čehož maď. Kanizsa, znamená Knížecí ves, podobně jako v Čechách Kněževěs), Brána (Baranyavár) a j.

Obrácení celého maďarského národa na křesťanskou víru trvalo asi 10 generací, nějakých 300 let (přibližně od roku 900 do roku 1200).

Za tu dobu vpravili se bývalí kočovníci aspoň formálně do evropského způsobu života. Týž feudalismus, který byl základem státního zřízení v západní Evropě, ujal se i v Uhrách. Obyvatelstvo rozpadlo se časem na privilegované a neprivilegované. V obou táborech byli zastoupeni příslušníci všech uherských národností, vedle Maďarů hlavně Slované. Současně s pokřtěním dynastie arpádovské měli ke dvoru přístup nejen křesťanští velmoži původu maďarského, nýbrž i cizího, mezi nimi na předním místě asi Slováci.

Jest pravděpodobno, že Nemaďarů bylo více. Udržovaliť Arpádovci příbuzenské styky se sousedními dvory slovanskými a se slovanskými princeznami přicházela na dvůr i slovanská šlechta. Zdá se, že za králů Ondřeje I., Bély II. Slepého (1131—1141) a syna jeho Gejzy II. (1141—1161) byl královský dvůr uherský více slovanský než maďarský.

Teprve za Bély III. (1173—1196), vychovaného v Cařihradě, ustal vliv sousedních slovanských dvorů na řízení státních záležitostí uherských. Přece však nezůstalo beze vlivu spojení Uher se zeměmi chorvatskými, jež nastalo roku 1102 po vymření tamní národní dynastie. Synové království bývalí posíláni do Chorvatska za vévody (duces) a v chorvatském prostředí seznamovali se s chorvatskou šlechtou a chorvatskými řády. Ačkoliv se jejich chorvatský dvůr skládal asi většinou ze šlechty chorvatské, sotva se dá pochybovati, že by Maďaři nebyli měli do Chorvatska přístupu právě tak, jako zase naopak chorvatská šlechta nescházela ani na dvoře uherských králů.

Tato dvorská služba byla asi prvním pojítkem mezi velmoži rozličného národnostního původu. Jako dynastie sama svým stykem s cizími dvory pozbývala výlučného rázu národního, tak působil vzájemný styk různonárodní šlechty, že se v Uhrách počala vyvíjeti národně bezbarvá aristokracie, doplňovaná po dlouhou dobu příslušníky rozličných etnických celků. Vznikal tak pojem státního občanství šlechtického, jež zahrnovalo aristokratické příslušníky všech uherských národností, všechny »Uhry« (Hungari).

Pojítkem mezi různobarvou národnostně šlechtou uherskou nebyla jen služba na královském dvoře, v úřadech a ve vojsku, jakož i stejná politická práva, nýbrž i společný *státní a úřední jazyk latinský*. Kdežto v jiných zemích Evropy užíváno jen s počátku, dokud národní jazyky nebyly ještě literárně vyvinuty, mrtvé latiny, v Uhrách podržela latina ve veřejném životě platnost až hluboko do 19. století a stala se tam jazykem skutečně živým. Maďarský jazyk nepožíval tedy ve veřejném životě uherském nijaké přednosti před jazyky ostatních uherských národů, ba nemohl jí ani požívat, poněvadž nebyl literárně vyvinut. Pro Maďary bylo již značnou výhodou to, že nezanikli v pestré směsici uherských národností, že je nepotkal podobný osud jako při-

buzné jim asijské Bulhary, kteří položili základ ke státu moesijsko-tráckých Slovanů.

Rozličné byly toho příčiny, že se maďarský živel mezi národnostmi početně značně silnějšími zachránil. Jednak rozmnožovala se maďarská šlechta četnými *renegáty jiných národností*, zejména povýšenci *původu valašského* (rumunského) i j. Mnoho přispěli dále k udržování národní individuality maďarské *Kumáni*, příbuzný kočovný národ turkotatarský, který se v rozličných dobách ve větším množství stěhoval do Uher a s Maďary časem splýval v jeden celek, a sice jak lid prostý, tak i kumánská šlechta. Počet prostého lidu maďarského vzrostl také tím, že mezi Maďary zaniklo i jiné přistěhovalé obyvatelstvo, hlavně *Pečcněhové* (Biseni), národ Maďarům rovněž příbuzný, dále Tataři, kteří zůstali v zemi po odtáhnutí svých soukmenovců, a konečně po vypuzení Turků z Uher jistý počet *tureckého obyvatelstva*, jež zbylo v zemi. Turecké panství, jež trvalo ve středních Uhrách skoro půl druhého století, přispělo neméně k zachování maďarského elementu. Turci neodnárodňovali totiž cizích národností jak činili na př. Němci a proto panství jejich národnostně Maďarům neublížilo.

V pestré směsici uherských národností statečně se drželi *Slováci*. Náleželi k národnostem, jež byly v Uhrách usazeny již před příchodem Maďarů. Vedle nich byli to ze Slovanů ještě *Slovinci*. Oba tyto slovanské národy nazývali Maďaři asi jedním jménem *Tótok*, jak jest toho dokladem nejen podnes užívané slovo *Tót*, znamenající Slovák, nýbrž i starý maďarský název Slavonie *Tótország*. Podle Vámbéry-a pochází slovo *tót* z turečtiny, a znamená usedlého cizince (tat, that), a ukazuje tedy již samo maďarské pojmenování Slováků na to, že Slováci jsou národem, který byl v Uhrách usazen již před příchodem Maďarů. Název tento vyvrací nejlépe tvrzení od Maďarů často opakované, jako by Slováci v horních Uhrách za Arpádovců takorba byli vymizeli, jako by Slovensko za bouří husitských nově českým obyvatelstvem bylo kolonizováno.

Tím není arci řečeno, že bychom stěhování českého živlu do Uher nepřipouštěli. Naopak, prameny jasně ukazují, že k starousedlému domácímu obyvatelstvu slovanskému přibývali do Uher stále i noví příchozí ze zemí českých. Nic to znalce uherských dějin nepřekvapuje. Byloť i ve východních Uhrách a také v Transilvanii (Sedmihradsku) tolik slovanského obyvatelstva, že noví přistěhovalci, ať již přicházeli z kterékoliv země slovanské, cítili se v novém prostředí jako doma. O slovanských kolonistech činí na př. zmínku I. dekret Kolomanův (kap. 80.) a v tak zv. *Regestum váradském* z počátku 13. století objevují se nejen osoby se slovanskými jmény, nýbrž i ordál žhavým železem nazývá se tam pravda, *indicium praudae*. Fejérův *Codex diplom.* IV. 1. p. 58—60 uvádí doklady, podle nichž za Štěpána III. přišli do Uher čeští kolonisté a obdrželi území obonské. Mnoho českých přistěhovalců

dostalo se do Uher v první polovici 15. století za husitských nepokojů, a když Jan Jiskra z Brandýsa s českým vojskem hájil v severních Uhrách nároků královny Alžběty, vdovy po Albrechtovi Habsburském (dcery Zikmunda Lucemburského), a jejího syna Ladislava Pohrobka na uherský trůn. Po poddání se Jana Jiskry králi Matějovi zůstali nejen čeští vůdcové, nýbrž i čeští vojáci v zemi, a usadili se hlavně v malohontském a balogském okresu gemerského komitátu, ve Zvolensku a v lučeneckém okresu novohradského komitátu.

Podle tradice pocházeli z Čech i předkové některých šlechtických rodů uherských, zejména Rákóczyho. Uherského indigenátu nabyli za doby habsburské tito čeští šlechtici: Ladislav Popel z Lobkovic, Rudolf hrabě Kounic, Václav hrabě z Hodic, Jan Hartvig hrabě Nostic, Jindřich Slavíkovec ze Slavíkova, Karel Max hrabě Lažanský a jiní. Byli arci i případy opáčné, kde uherská šlechta nabyla inkolátu českého, jako na př. Páni z Ludavic, Pálffyové, Serényiové a jiní.

Sblížení mezi obyvatelstvem českým a uherským nastalo zejména v dobách, kde oba státy, český a uherský, anebo alespoň jejich části mívaly společné panovníky, jako tomu bylo za Zikmunda Lucemburského, za Albrechta Habsburského a jeho syna Ladislava, za Matěje Korvína, za Vladislava a Ludvíka Jagajlovců a konečně za Habsburků. Za Ferdinanda Habsburského a jeho nástupců k monarchii rakousko-česko-uherské náležely po více než půl druhého století z Uher jen komitáty slovenské a ze Zádunají pouze nejzápadnější pruh země. Uherské panství Habsburků přestávalo takto na teritoriu slovenském a jihoslovanskoněmeckém (v Zádunají). Slováci užívali tehdy jako spisovného jazyka ještě češtiny. Důsledkem těchto politických, jazykových a sousedských poměrů bylo, že šlechta hornouherská udržovala přátelské styky nejen se šlechtou českou a moravskou, nýbrž i polskou.

Také sedláci čeští stěhovali se do Uher. Svědčí o tom nařízení císaře Leopolda I. ze 6. června 1699, v němž se děje zmínka, že po uzavření míru s Turky opouštěli slezští a moravští sedláci houfně své statky a stěhovali se s rodinami do Uher, domnívaje se, že tam budou prosti poddanství. Panovník toto stěhování zakázal. Ještě na počátku 18. století stěhovali se moravští a slezští sedláci ve velkém počtu do Uher. Stěhovalecké hnutí zachvátilo přirozeně ještě více sedláky domácí než zahraniční. Proto po vyhnání Turků z Uher opouštěli sedláci mnohých slovenských obcí svá sídla a usazovali se v rozličných okresích uherských mezi lidem maďarským. Z doby té pocházejí četné slovenské kolonie ve středních a dolních Uhrách (v tak zv. Alföldu). První a největší takovou osadou v Alföldu byla Čaba (Békés — Csaba), jež povstala roku 1715 a vzrostla již v první polovici 18. století tou

měrou, že z jejího obyvatelstva vzniklo několik nových slovenských kolonií.

Roku 1820 měla již 20.000, roku 1840 pak přes 25.000 obyvatel, a byla téhož roku povýšena na městečko.

Hlavně z druhé polovice 18. století jsou prvé slovenské osady na území pozdější Srbské vojvodiny a temešského banátu, kam se Slováci stěhovali vedle četných jiných, hlavně německých kolonistů. V jižních Uhrách zakládány byly však nejen Slovenské, nýbrž dokonce i české osady. Celá řada jich povstala v tak zv. území valašsko-ilyrského pluku (v uherské Vojenské Hranici). Tyto české kolonie pocházejí z dvacátých let 19. století. Obyvatelstvo jejich bylo z Polabí a z krajů královéhradeckého a čáslavského. Čeští osadníci stěhovali se ve dvacátých letech 19. století i do chorvatsko-slavonské Vojenské Hranice.

Rozsáhlé kolonisace bylo na území uherském nezbytně potřeba, poněvadž obyvatelstva bylo velmi málo. Na rozhraní 17. a 18. století, když Turci až na Banát a Srēm byli z uherských zemí vytlačeni, nečítaly Uhry všeho všudy více než 2 miliony obyvatel, z nichž bylo Maďarů sotva více než půl milionu duší. Tvořili tedy Maďaři tehdy asi 25% veškerého obyvatelstva v zemi a nemohli již pro tento malý počet hrát význačnější roli naproti ostatním uherským národnostem. K většímu vlivu v zemské správě nepřipustila je rakouská nejvyšší byrokracie, která při rozhodování o uherských věcech měla poslední slovo. Teprve po vyhnání Turků z Uher za Karla VI. byly řádně organisovány nejvyšší uherské úřady a uherské soudnictví, zejména uherská dvorská kancelář, uherská komora, místodržitelská rada, sedmipanský soud a královská soudní tabule. Ale ani v 18. století nepřestala být neutrální latina úředním jazykem všech uherských národností. Maďarština byla by ji nemohla z úřadů vytlačit, i kdyby byli měli Maďaři v Uhrách větší politickou váhu. Bylať literárně ještě málo vyvinuta. Pěstování její jako řeči spisovné počalo sice ve století 15. — ve spojení se hnutím husitským — a také reformace 16. století velice prospěla rozvoji jazyka maďarského, avšak po rozkvětu literatury maďarské ve století 17. následovala ve století 18. doba úpadku. Jen v Sedmíhradsku, jež se za národních knížat 16. a 17. století stalo státem maďarským, domohla se maďarština větší platnosti. Od roku 1565 byla jazykem četných zemských sněmů.

Maďarsky byly také sepsány prvé zákonné sbírky sedmíhradecké, vydané pro tři tamní politické národy (Maďary, Sékely a Sasy), tak zv. *Approbatae Constitutiones* z r. 1653 a *Compilatae Constitutiones* z r. 1669. Dynastie habsburská, nabyvši na sklonku 17. století Sedmíhrad, přestala však podporovati proti latině řeč maďarskou a zavedla v zákonodárství zase latinu. Latiny užívalo se v 18. století také pravidelně v uherské literatuře.

Nová epocha v pěstění jazyka maďarského počíná se až za Marie Terezie. Ale i přes slibné počátky nové maďarské literatury zůstaly širší kruhy národní myšlenky maďarské dosti cizími. Teprve když »kalapos király«^{*)} Josef II. nařídil roku 1784 uherským úřadům, aby užívaly němčiny místo latiny, vzbudilo se národní vědomí maďarské šlechty. Od roku 1791 dochází v Uhrách k opětovným sněmovním usnesením ve prospěch maďarštiny. Práva latiny obmezují se čím dále tím více. Jazyk maďarský zavádí se znenáhla do veškeré státní správy, do soudnictví a zákonodárství až se ve čtyřicátých letech 19. století stává výhradním úředním a sněmovním jazykem v Uhrách na újmu všech ostatních zemských jazyků. Šovinism maďarský nespokojuje se se svými úspěchy ve vlastních Uhrách a vnucuje maďarštinu dokonce i Chorvatům, národu, který měl zvláštní politické postavení, založené na smluvním poměru.

Ve čtyřicátých letech najednou nepoznáváme v Maďarech potomky oněch svobody milovných uherských revolucionářů 17. století, kteří s největší obětavostí a neohrožeností se chápali meče, aby dobyli politických i náboženských svobod všem uherským národnostem. Z Maďara najednou stal se domýšlivý furiant a zpučný násilník. Jen on jest zrozen k nadpráví; Nemaďar a zejména Slovák může pokládati jen za veliké štěstí, bude-li mu dopráno, aby utonul v ušlechtilém maďarském národě.

»Tót nem ember«, Slovák není člověk, jest upřímným výrazem maďarského velikášství, jež musel odsuzovati již »největší Maďar« hrabě Széchenyi ve svém proslavu k Uherské akademii. »Já sotva znám,« pravil, »jediného Maďara, jenž by se, třeba že se mu sestříbřil vlas a rozbrázdila tvář zkušenostmi a poznáním života, ihned neproměnil v blázna, nebo alespoň člověka bez citu pro čestnost a spravedlnost, jakmile se počne jednati o naší řeči a národnosti. V takové chvíli i nejmírnější náš člověk pozbývá rozvahy, člověk nejprozíravější oslepne, a nejrozumnější zapomíná na odvěčný příkaz: »Co nechceš, aby ti jiní činili, nečiň ty jim!«

Napomínání Széchyniovo bylo však marné. Maďaři ztratili všechnu rozmyslnost a zneprátelili si svým nerozumným vnucováním maďarštiny všechny uherské národnosti. Ačkoliv maďarisace činila obdivuhodné pokroky, zdálo se vášnivcům rychlé tempo ještě pomalým a byli by nejraději v několika málo letech všechno pomadařštili. Přímo zuřili proti dynastii, která horké jejich hlavy poněkud ochlazovala a brala aspoň na počátku nemaďarské národnosti do slabé arcí ochrany.

Roku 1848 maďarský teror dostoupil vrcholu. Slabomyslný král a s ním celý dvůr dali se na ústup před nenasytnou žádostí Maďarů.

^{*)} T. j. král nekorunovaný, nosící místo koruny jen klobouk (kalpak).

Dne 11. dubna 1848 sankcionovány byly nové ústavní zákony, jimiž Uhry nabyly úplné nezávislosti, a monarchie rozpadla se na dvě polovice. Nová ústava urážela všechny nemaďarské národnosti a zejména Chorvaty, jejichž země prohlášena za pouhou uherskou provincií. Došlo k zoufalému boji národností proti Maďarům a k Maďarské revoluci proti Vídni. Teprve, když již bylo pozdě, v červenci roku 1849, Ludvík Kossuth byl ochoten povolit na sněmě zákon, který měl všem uherským národům zabezpečiti volný rozvoj. Kapitulací Görgeiovou dne 13. srpna 1849 skončilo se maďarské povstání. V celé monarchii nastalo období absolutismu a germanisace, dusících stejně všechny národnosti, vyjímajíc Němce. Maďari vystřízlivěli konečně ze svého chorobného velíkášství. Vyhnanec jejich Kossuth, když roku 1859 chtěl v cizině zakládati konfederace tří podunajských států Uherska, Srbska a Moldavska s Valašskem, jinak již pohlížel na národnostní otázku než roku 1848. Maďari měli se nyní úplně smířiti se Srby a Rumuny a všichni občané kterékoliv národnosti i vyznání náboženského měli požívatí rovných práv a svobod. Zvláštní vojenské jednotky srbské i rumunské měly míti vlastní jazyk vedení. Také při vyjednávání se Srbským knížetem Michalem Obrenovičem prohlašoval Kossuth, že jsou Maďari ochotni povoliti národnostem tolik svobod, kolik jest možno, aby se tím nerušila celistvost vlasti a její politická jednotnost. Tak svobodomyslnými bývali Maďari vždy, když se nalézali v nepříznivé politické situaci. Jakmile však přišli k veslu, zapomínali na svobodu jiných a bratrství a stávali se nejhoršími tyrany svých spoluobčanů jiné národnosti. S rovností nemínili to upřímně nikdy, ani když byli v největších nesnázích.

Absolutismus 50tých let 19. století přivedl habsburskou monarchii na pokraj záhuby. Po porážkách v Itálii roku 1859 hledány byly ve Vídni nové cesty, jimiž by se mělo přistě ubíratí mocnářství. Panovník vzdal se diplomem ze dne 20. října 1860 absolutismu a připouštěl zástupce obyvatelstva ke spolupůsobení v nejdůležitějších státních záležitostech. Pro jednotlivé země měly býti zřízeny zemské sněmy a pro celou říši společný parlament, tak zv. říšská rada. Uhři a Chorvaté opřeli se společnému zákonodárcnému sboru, a sněmy jejich byly rozpuštěny. Po novém, kratším období absolutismu počalo se jak s Uhry, tak s Chorvaty vyjednávatí znova. Porážka rakouských vojsk ve válce s Pruskem roku 1866 uspíšila jednání s Maďary. Panovník dohodl se s nimi konečně o obnovu ústavy z roku 1848, byť i se změnami, vyžadovanými s jeho strany v zájmu celé monarchie. Cizinec Beust, jemuž tehdy svěřeno vedení státních záležitostí v Rakousku, s bezpříkladnou lehkomyšlností rozřešil za souhlasu panovníkova léta se vlekloucí ústavní spor Maďarů s králem.

Král a rozhodující s ním vídeňské kruhy dívaly se na Maďary právem jako na vzdorovitý, dotěrný národ, který svými nemíř-

nými požadavky zbytečně stále obtěžuje a ohrožuje velmocenské postavení říše. Na snadě byla myšlenka, zbaviti se konečně nepříjemného věřitele, byť i za cenu dosti vysokou. Bylo jisto, že chorobně domýšlivý národ nedá se již germanisovati a že se také nepodvolí centralisaci. Beust radil lehkomyšlně, aby jednotné dosud mocnářství bylo rozpoltěno, a obě jeho části, aby se staly úplně rovnoprávnými. V jedné části měli panovati Němci, v druhé Maďaři; obě tyto národnosti stejně měly centralisovati. Jinými slovy, výhradně privilegovaní dosud Němci měli ze svého panství propustiti Maďary a připustiti je ke spolupanování. Na svém státním území měl každý z obou těchto národů míti volnou ruku na proti národnostem ostatním. Němci měli nabýti práva utiskovati v tak zv. Předlitavsku národnosti neněmecké, a Maďarům mělo náležeti totéž právo vůči Nemaďarům v Uhersku. Lehkomyšlná rada byla panovníkem lehkomyšlně přijata, a monarchie rakouská byla dualisována, proměněna totiž roku 1867 v rakousko-uherskou. Z jedné křivdy staly se nyní dvě, z jednoho útisku dvojí.

Beust i František Josef se všemi svými rádci dopustili se kríklavého bezpráví na všech národnostech polytechnického mocnářství. Jen dvěma panovačným národům zaručen byl novou dualistickou úpravou monarchie svobodný, politický, hospodářský a kulturní rozvoj, kdežto všechny ostatní národy stlačeny byly na národy služebné, méně cenné, podružné. A co bylo při tom chybou největší, Maďarům, národu kulturně zcela opozdilemu, na žádném poli nijak nevynikajícimu, početně nepatrnému, naproti tomu však chorobně domýšlivému a násilnickému dány byly na pospas všechny uherské národnosti! I když jařmo německé pocitováno bylo národy monarchie jako velmi těžké, oč bylo lehčí než jařmo maďarské, nesené národy uherskými! Útisk maďarský byl rázu přímo provokačního. Obratem ruky odhodili Maďaři dosavadní masku svobodomyslnosti a proměnili se v největší utiskovatele. Jen na oko vydali r. 1868 tak zv. národnostní anebo lépe řečeno jazykový zákon, kterým nemaďarským národnostem zaručili jistá, dosti nepatrná práva, ale ani této minimální výměry práv nedbali, nýbrž od samého počátku dualismu hrubě národnostní zákon porušovali. Bezohledné maďarisování a pronásledování národností započalo zejména od podzimu roku 1875, kdy nastoupil ministerský předseda Koloman Tisza.

Od té doby jakoby jazykového zákona ani nebylo. Stát uherský jest prý ve své existenci ohrožen, dokud Maďaři netvoří v něm převážnou většinu, a dokud ostatní národnosti s nimi nesplynou, dokud se »neasimilují«, ať již dobrovolně, či nuceně. Proto se vymýšlely nejrůznější prostředky, jimiž by se maďarský živel rozšířil a národy nemaďarské zničily. O stavbě maďarského národního státu pracovaly všechny vlády a úřednictvo uherské, církev, poslanci, noviny, spolky, školy, opatrovny, inteligence a zejména i židé. Nejvíce maďarisovala arci státní správa, která měla v ru-

kou tolik účinných prostředků, jako žádná sebe větší korporace. Jazyky nemaďarské vytlačeny byly proti jasnému znění zákona ze soudů a úřadů, ze státních podniků, jako železnic, pošty a telegrafů, ze škol ba i z chrámů a církevních ústavů.

Vláda uherská šla ve svých maďarisačních tendencích tak daleko, že netrpěla ani několik středních škol, slovenských, vydržovaných konfesemi.

Již roku 1862. přeměněno bylo katolické gymnasium v Báňské Bystřici na slovensko-maďarské. Roku 1874—75 pak zrušeno evangelické gymnasium ve Velké Revúci, katolické gymnasium v klášteře pod Zníovem a evangelické gymnasium v Turčanském sv. Martině. Báňsko-Bystřické gymnasium úplně pomadžštěno. Národnosti nesměly mít ani řádných škol elementárních. Apponyiovské zákony z roku 1907 zavedly ve školství tak dalekosáhlé »opravy«, že znamenaly novou ránu pro národnosti.

A co máme říci o zrušení Slovenské Matice a zkonfiskování jmění státem? A co o tom, že brány říšského sněmu uherského zůstaly národnostem takorba úplně uzavřeny? Ještě při volbách roku 1875 zvoleno bylo 24 národnostních poslanců. Byl to ovšem počet směšně malý; neboť všech poslanců čítala uherská poslanecká sněmovna, jak známo 413 (bez Chorvatů), a Maďarů byla přece menšina! Ale ani tento stav nebyl Maďary trpěn. Roku 1887 vykonány byly volby za tak neslýchaného nátlaku se strany vlády, že prošli vesměs jen kandidáti vládní, pročez se Slováci a Rumuni rozhodli pro pasivitu a setrvali v ní až do roku 1896. Při volbách roku 1901 zvoleni byli 4 Slováci, při volbách roku 1905 jen 2, roku 1906 sedm, a přece by Slovákům podle jich počtu bylo náleželo kolem 50ti poslanců! Roku 1910 utrpěla národnostní strana při volbách do sněmu zase velikou porážku. Slováci ztratili 3 mandáty, Srbové všechny a Rumuni 10 mandátů.

Nebylo na celé zemské pevnině národa, který by tak bezohledně byl nakládal se státními příslušníky jiného jazyka, než panujícího. Maďari ve svém velikášství prisoudili si vznešené dějinné poslání šířiti maďarskou kulturu mezi barbarskými národnostmi střední a jižní Evropy. Celý svět marně se ptá, jaká jest to kultura, která nemá nic původního, nýbrž všechno převzala od pokročilejších evropských národů, ale Maďar umínil si, že jen jeho národ jest národem ušlechtilým, rytířským, Bohem vyvoleným k tomu, aby hrál velikou dějinnou roli. Proto jest pro Nemaďara štěstím, když se může »asimilovati« s Maďary. Tato apotheosa všeho maďarského, toto sebezbožňování zbavilo Maďary všeho smyslu pro pravdu a skutečnost. Již od nejútlejšího mládí vštěpuje se Maďarovi, že jest něčím vyšším než Nemaďar, že jen on je zrozen k nadpráví, a Nemaďar jen k otroctví. Domáci dějiny vykládají se mu ve škole ve světle naprosto zabarveném a lživém. A s touto otravou vstupoval pak mladý člověk maďarský do života, který byl rovněž naplněn lží, nepravdou a nespravedlností.

S obzvláštní pýchou mluví se ve vědě uherské o 1000leté ústavnosti uherské a neb aspoň o 1000letém státě uherském. Nebyl by dobrým Maďarem, kdo by to stále neopakoval. A přece jaká jest v tom historická lež! Ani ještě po porážce na lešských polích roku 955 nepřestali Maďaři kočovati, a teprve za sv. Štěpána počali vésti život aspoň částečně usedlý, a to ještě jen po velikém a přísném donucování králově. Ptáme se, kde jest tedy ten 1000letý stát uherský, a dokonce 1000letá ústavnost? Ale takových maličkostí Maďar nedbá. Zkrátka, Maďaři mají již jinou mentalitu než ostatní Evropané, a proto nelze se s nimi ani o nejprimitivnějších politických otázkách dohodnouti. Přes to, že jsou již tolik set let členy křesťanské společnosti evropské, nedotklo se jich právě křesťanské učení tolik, aby byli setrásli se sebe své staré pohanství. Až podnes jsou v nich staří pohanští nomádi, kteří přes malý svůj počet dovedli udržovati v nejtuzším otroctví veškeré obyvatelstvo jejich bývalého kočovného rayonu. Až podnes zaujímají, jako před staletími totéž území uherské, nijak z něho podstatně nevybočivše, a přece ovládali z něho až do samého zhroucení monarchie všechno okolní obyvatelstvo uherské, tak jako vládli kdysi Hunové a Avari i nad vzdálenými okolními národy. I v tom jevila se u nich mentalita nomádských plemen, že si troufali pomaďarštití nejen dalekou většinu domácího obyvatelstva, nýbrž ve smělé své asijské fantasii snili i o Nagymagyarország (Velikém Uhersku), k němuž náležeti měly někdy i země Balkánského poloostrova. Zcela vážně propagoval myšlenku tu Pavel Hoitsy, a za stejným cílem nesla se i balkánská politika Maďarů, jež stejně s Němci zavinila velikou světovou válku.

Nezdravé velikášství maďarské nejen že se nemírnilo, ale rostlo dokonce tou měrou, jak se mohlo vykazovati dosaženými úspěchy.

Ještě na počátku 19. století uvádí se ve statistice, že Maďaři tvořili jen 30% veškerého obyvatelstva v zemi, tedy ani ne jednu třetinu.

Na tom číselném poměru nic se nezměnilo až do počátku dualismu. Ještě roku 1869, kdy v Uhrách a Sedmihradsku napočteno bylo úředně 13,700.000 obyvateľ, odhadován byl počet Maďarů jen asi na 4,000.000. Maďaři dobře vědouce, že více jich není, nezjišťovali tehdy úředně při sčítání lidu národnost, aby nevyšlo na jevo, že maďarský národ jest početně slabý. Za to r. 1900 uváděla maďarská statistika, že bylo Maďarů již 8,679.000, čili 45·4% všeho obyvatelstva. I když počet tento byl silně přehnaný, sotva se dá pochybovati, že maďarisačnickému úsilí se podařilo značně zvětšiti počet Maďarů. Zvláště to platí o posledním sčítání lidu z roku 1910, podle něhož bylo v Uhrách 9,944.627 Maďarů, čili 54·5% všeho obyvatelstva. (A Magyar Szent Corona Országainak 1910 évi, népszámlálása, V. rész. Budapest 1916, str. 116.)

I když snad počet tento je přemrštěný, sotva asi chybíme, uvěříme-li, že Maďarů bylo v Uhrách více než 40%. Jak se mohlo státi, že Maďaři z původních 25—30% obyvatelstva uherského vzrostli za dvě století na tak velké procento? Bez maďarisace, bez násilí, páchaného na jiných národnostech se to nestalo. Útlak doléhal na všechny uherské národnosti, zvláště však na Slováky, nejbližší naše bratry. A to jest právě ta nejbližší příčina, pro kterou se Maďaři museli státi našimi nepřáteli. Slováky ničila maďarská vláda soustavně dvojím způsobem. Nejen že je násilně odnárodňovala, ale hubila je i hospodářsky, mnohem více než ostatní národnosti. Státní hospodářství uherské a národohospodářská i sociální politika byla tak špatná, že nebylo na světě druhé země, z níž by tolik lidí prchalo do Ameriky jako z Uher, zvláště ze Slovenska. Jen v letech 1902—11 vystěhovalo se do severní Ameriky z Uher 1,462.214 lidí, z nichž se podle úředních výkazů později arci vrátilo asi půl milionu, tedy asi třetina. V jediném roce 1912 činila ztráta obyvatelstva, způsobená vystěhováním 104.000 obyvatel.*

Není nám známo, kolik z tohoto úhrnného počtu připadá na Slováky, ale je jisto, že značné procento vystěhovalců tvořili Slováci.

Takovýmto soustavným ničením slovenského živlu se vysvětluje, že Slováků v Uhrách nepřibývalo. Podle posledního sčítání z roku 1910 bylo jich jen 1,946.357.

Ale český národ má ještě jinou příčinu, proč musí viděti v Maďarech své úhlavní nepřátele. Bezohledný egoismus maďarský uvedl habsburskou monarchii roku 1867 na šikmou plochu. Dualism byl především a nejvíce namířen proti českým státoprávním požadavkům. Češi měli stejné právo jako Maďaři na to, aby mocnářství bylo roku 1867 reorganisováno. Reorganisace neměla se arci státi na výhradný prospěch Maďarů, nýbrž všem národům mělo se dostati stejného práva, místo dualismu zřízení měl býti federalism. Ale i když již monarchie byla rozdělena ve dva samostatné státy, měla stejným právům odpovídati také stejná břemena. To však se nestalo. Vínou rakouských vyjednávačů s Maďary svoleno bylo k tomu, aby břemena uherské polovice byla značně nižší než břemena státu předlitavského. Týkalo se to nejen tak zv. kvoty, příspěvku na společná vydání, nýbrž hlavně příspěvku na amortisaci a splácení státních dluhů.

Vyrovnaní starého ústavního konfliktu mezi panovníkem a Uhry dosáhlo se takto na újmu národností předlitavských a hlavně národa českého, na nějž dopadla největší část společných břemen státu předlitavského. Nám Čechům nejen tedy že se nedostalo politického postavení podobného uherskému, nýbrž naopak my

* Hegedüs, Ungarn nach dem Kriege (Flugschriften für Österreich-Ungarns Erwachen, 18-19 Heft, Warnsdorf 1916, str. 25.)

museli jsme ještě platiti největší část společných říšských nákladů. V Maďarech museli jsme následkem toho viděti jen parasity říšského svazku, jen příživníky, kteří ostatní národy monarchie ochuzují.

Ale i s dualismem chtěli jsme se konečně smířiti, jen když nám v jeho rámci bude přiznáno podobné politické postavení, jaké podle vyrovnání z roku 1868 měli Chorvaté. Roku 1871 smluveny byly t. zv. fundamentální články české. Panovník byl již ochoten sankcionovati je. Zatím však vzepřely se tomu rozličné cizí vlivy a mezi nimi hlavně Maďaři. Znova se nám postavil do cesty tento neblahý národ, který před 965 roky zničil prvou naši státní formaci, říši velkomoravskou.

Ale ani tím neskončila se pletichářská politika Maďarů. Až příliš účeliví tito žáci Němců nespokojili se vynikající svou rolí vnitrostátní a chtěli se vyznamenati i v politice zahraniční.

Společně s Němci frivolně vyprovokovali světovou válku v roce 1914, která uvrhla skoro všechny evropské národy v největší neštěstí, ba zapletla do válečné tragedie i národy jiných dílů světa.

Měla to býti válka, namířená především proti nám Slovanům, jak to upřímně doznal německý kancléř Bethmann-Hollweg, a jak to mnoho ani netajil maďarský spoluvinník hr. Štěpán Tisza. Brutální cynism německo-maďarský, jak jej projevovalo vojenské vedení středních mocností, ukazoval již na samém počátku války, čeho se může Slovanstvo i celá dohoda nadíti, bude-li poražena. Po více než 4 roky zaplavována byla Evropa krví milionů bezmocných obětí německého a maďarského běsnění, nelidsky utráceny byly nejkrutějším způsobem současně životy dvou generací celých národů a šíleně ničeny byly poklady, jež nashromáždila píle a důvtip mnoha desetiletí, ne-li století. Opovážlivý útok na lidskou kulturu přece se však nezdařil. Němci i Maďaři se svými bulharskými a tureckými pomocníky dožili se trpkého zklamání. Porážka dotkla se jich tím více, čím větší chovali naděje ve své vítězství. Dobře chápeme dnešní náladu, jak Němců, tak Maďarů. Maďarská megalomanie jest u konce. Šlechticko-židovská společnost nedovede se vžítí do situace, že by posvátná koruna uherská i se svou integritou, kterou chtěl zachovati ještě císařský manifest ze dne 16. října 1918, náležela už jen do minulosti.

Proto ty vzdory proti československé republice, proti království rumunskému i jihoslovenskému i proti celé dohodě, proto také maďarské bolševictví.

Veškerým svým nynějším chováním Maďaři jen znovu dokazují, že nechťejí se polepsiti. Naivně působí nedávný stížný spis Uherské Akademie, adresovaný všem Akademickým civilisovaného světa, v němž se vedou nářky proti národnostem uherským, jako by Maďarům ubližovaly.

Nebylo snad v dějinách větší licoměrnosti a lži než toto maďarské memorandum. Lupič volá tu do světa, že jest přepaden!

Tragedie uherských národností a mezi nimi našich bratří Slováků je dohrána. Starý veliký stát uherský přestal existovati, nemaďarské národnosti jsou konečně vyproštěny z maďarského otroctví.

Maďarský národ, obmezený nyní na území svého vlastního živlu bude muset uvažovat, jak by si nadále zajistil svou existenci. Staré cesty jsou nyní zasypány. I Maďaři budou se muset přizpůsobiti evropskému prostředí také věcně a zejména odložiti své násilnictví a svou domýšlivost. Jen, dají-li se na cestu pokání, procitnou-li ze svého sebeklamu a stanou-li se hodnými evropské kulturní společnosti, jen tak se udrží. Myšlenky panství nad jinými národy musí se již vzdáti nadobro.

Polepší-li se, najdou v nás dobré sousedy, kteří na všechny dřívější křivdy zapomenou.

